

Bu derste öğrencilerin kendi seçmiş oldukları bir konuyu, etnografik görüşmelerle kaydetmesi, alan notları almaları, elde edilen verilerden etnografik bir metin oluşturmaları beklenmektedir.

Yapılan bu çalışmalar sınıfta sunularak metinlerin tartışılması sağlanmaktadır.

Bu kapsamda hazırlanmış çalışmalardan bir örnek aşağıda verilmiştir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
HALKBİLİM BÖLÜMÜ

HLK217 Etnografik Metin Yazımı
(2015-2016/Güz)

BOLU'NUN YÖRESEL HALK OYUNLARI
VE
YÖRESEL KADIN KOSTÜMLERİ

Ankara, Aralık 2015

BOLU YÖRESİ YÖRESEL HALK OYUNLARI

VE

YÖRESEL KADIN KOSTÜMLERİ

GİRİŞ

Bolu'nun Kıbrıscık ilçesinde bulunan Geriş köyünde iki haftalık bir sürede gerçekleştirilen bu çalışmada Bolu'nun yöresel halk oyunları ve yöresel kadın kostümleri konusu ele alınmıştır. Burada kısaca halk oyunu kavramını tanımlamak istiyorum:

“Halk Oyunu; Müzikli veya müziksiz belli bir ritme dayalı, bedensel olarak ortaya konan forma “oyun” denir. Halk oyunları bir ulusun duygu ve düşüncelerine dayalı, hareketin, ritmin, müziğin ve kostümün bütünleşmesidir”(MEGEP (Halk Oyunları).

Halk oyunlarının temelinde geleneksel olanı yansıtmaya amacı vardır. Ancak halk oyunları günümüzde sahne sanatları olarak sergilenmektedir ve bu hem dans figürlerine hem de dans ederken giyilen kostümlere yansımıştır ve halk oyunları geleneksel olandan sapma, modernleşme yolunda ilerlemektedir. Bu da çeşitli tartışmalara sebep olmaktadır. Bu çalışmada Bolu yöresinde halk oyunları ve kadın kostümleri incelenerek “Modernleşme geleneği bozdu mu?” sorunsalı üzerine odaklanılmıştır.

Çalışmada sadece kadın kostümleri üzerinde araştırma yapılmasının nedeni ise çalışma yapılan yerde oynanan oyunların genel olarak kadınlar tarafından sergilenmesinden ve kadın kostümlerinin daha çeşitli olmasından kaynaklanmaktadır.

Bolu'da oynanan en ünlü oyunlar menmen, ördek ve karaköy sekmesidir. Karaköy sekmesinin diğer adı göktepenin çamlarıdır.

YÖNTEM

Araştırmada etnografik alan çalışması yöntemi ve katılarak gözlem tekniği kullanılmıştır. Etnografik alan çalışması; “Öteki sosyal bilimlerde olduğu gibi halkbilimsel araştırma ve çalışmalarda da seçilen konuya ilişkin özgün ve güvenilir bilgi elde etmek, derlemek için araştırmacının araştırma yapacağı grubun ya da topluluğun yaşadığı yere giderek çalışmasına alan araştırması denir”(Örnek, 2014:75).

ALAN ARAŞTIRMASI

Alana gittiğimde Bolu yöresinde ilk defa “Modernleşme geleneği bozdu mu?” sorununu ben irdeleyeceğim için çok heyecanlıydım.Aynı zamanda da gergin ve kaygılıydım. Bilmediğim,tanımadığım bir yerde 2 hafta gibi kısa bir sürede olsa nasıl yaşayacaktım? İnsanlar kendilerinden olmayan,dışarıdan gelen bir yabancıya nasıl davranacaklardı?

Kafamda bu sorular ile beraber Bolu’ya doğru yola çıktım.Merkeze vardığımda ilçeye gidebileceğim bir otobüse bindim ve sonunda çalışmamı gerçekleştireceğim köye ayak bastım.Otobüsten iner inmez daha önce telefon aracılığıyla görüştüğüm Geriş Köyü’nün muhtarı olan ve ailesinin yaşadığı eve doğru yol aldım.Hala kafamı kurcalayan ufak tefek sorular olsa da gerginliğimi üzerimden atmıştım. ve ailesinin evine vardığımda beni çok sıcak karşıladılar.Akşam boyunca devam eden sohbet sonunda beni iki hafta boyunca evlerinde ağırlamak istediklerini söyledi ve artık kalacak yerimi bulmuştum.Çalışmama başlamak için sabırsızlanıyordum.

Ertesi gün beni halk eğitim merkezine götürdü.Orada bulunan adında 10 yıl boyunca hem Bolu yöresi yöresel kadın kostümleri dikmiş hem de halk oyunları öğretmeni olan bir hanım ile tanıştım ve hanımdan 3 gün boyunca yöresel kadın kostümleri hakkında bilgi aldım:

“Kadınlar oyunda başlarını örtmek için başörtü kullanırlar.Başörtü abartılı oyali ve işlemelerden oluşur.Başötrünün ekipteki bütün oyuncularda eşit ve güzel görünmesi için başörtünün altına kafa kısmında tahta,alın kısmında sallanan altınlar ve arka kısmında yapay örgü saçlar bulunan fes adındaki parça takılır.Ardından şalvar dediğimiz parça giyilir ve onun üzerine omuzlardan dizlere kadar olan iç göynek adındaki parça giyilir.İç göyneğin üzerine omuzdan ayaklara kadar inen üç parça etekten oluşan üç etek giyilir.Üç eteğin üzerine keme takılır ve kemer yardımıyla öndeki etekler arkaya çapraz şekilde toplanır.Eteklerin aynı hizada olmasına dikkat edilmelidir.Üç eteğin üstüne cekete benzeyen,kısa,uzun kollu ve kalın cepken giyilir.Cepkenin üzerinede 10 adet altından oluşan uzun kolye takılır.Daha sonra ayaklara uzun,kalın ve işlemeli yün çorap giyilir ve onun üzerinede hafif topuklu,kemerli ve tokalı siyah çarık denilen ayakkabı giyilir.”(k.k:1)

Kıyafetler artık günümüzde geçmişte olduğu kadar kalın ve ağır değildir.Örneğin;iç göynek ve üç etek omuzlardan giyilmek yerine cırt cırtlı bir kemer yardımıyla belden bağlanır.Daha ince ve hafif kumaşlardan dikilir.Yün çorap yerine artık normal siyah çorap giyilir.Kostümlerin bu hali alması oyuncuların yükünü hafifletmek için iyi bir girişim olsa da gelenekselliği bozmuştur.

Kostümlerle ilgili bilgileri aldıktan sonra halk oyunlarının isimleri,figürleri ve hikayeleriyle ilgili araştırma yapmak için yine halk eğitim merkezine gittim ve bu seferde 19 yıldır halk oyunu oyuncusu olan ile görüşmeler yaptım;

“Bolu yöresi halk oyunları kaşık çalınarak oynanan oyunlardır.En ünlü oyunları menmen,karaköy sekmesi ve ördektir.Bolu halk oyunlarında erkekler ve kadınlar ayrı ayrı yerlerde oynarlar.”(k.k:2).Kadınlar daha naif ve zarif oynarken erkekler daha sert oynarlar.

Bolu yöresindeki oyunların isimleri:“Adayolu,menmen,halimem,vur zillere zillere,karaköy sekmesi,ördek ve ferhat beydir”(k.k:2)

Oyunların hangi figürlerle ve ritimlerle oynandığından bahsetmek istiyorum:

“Adayolların oyununda 4x4’lük ritim kullanılır.Sağ ayak ile başlayarak sol ayak ile yürüme hareketi yapılır ve kollar omuz hizasına kaldırılır.Menmen isimli oyunda adayolları oyununda olduğu gibi 4x4’lük ritim kullanılır.Sağ ayak topuğunu iki kez vurma hareketi yapılır ve sol dizi kırarak sağ ayağı öne ayak tabanını yere paralel atma hareketi yapılır.Halimem oyununda da 4x4’lük ritim kullanılır.Adayolu oyununda olduğu gibi sağ ayak ve sol ayak tabanı ile yürüme hareketi yapılır ve kollar omuz hizasına kaldırılarak sağa ve sola bel yardımıyla esneme hareketi yapılır.Vur zillere zillere de sekme hareketi yapılır ve yükselince sağ el çene hizasına,düşülünce sol el çene hizasına çekilir.Adından oyunun ağır kısımlarında yavaş hareketler ve mimiklerle doğaçlama olarak oynanır.Karaköy sekmesi 7x4’lük ritimle oynanır.Sekme hareketi yapılır ve vur zillere zillere deki kol hareketleri yapılır.Ördek oyununda 4x4’lük ritimle oynanır.Kollar göğüs hizasına kaldırılır ve çapraz hale getirilir.Aşağıya ve yukarıya kaldırma hareketi yapılır.Ördek oyununun uyuma kısmında genelde oyuncular bahşiş almadan uyanmazlar.Ferhat bey 4x4’lük ritimle oynanır.Yürüme hareketi yapılır ve kollar sağ tarafa getirilerek sağ eldeki kaşıklarla sol eldeki kaşıklara vurulur”(k.k:2)

Bolu yöresinde oynanan oyunların bazılarının hikayeleri vardır.Bunlardan en dikkat çekici ve Bolu yöresindeki insanlar tarafından en bilindik olanı karaköy sekmesinin hikayesidir:

“Karaköy'den bir çoban köyün hayvanlarını her sene Haymana yaylasına beslemeye götürmektedir. Süresi bitince tekrar köye geri döner ve bir kızı sever. Kızı ailesinden ister, fakat başlık parası fazla gelir. Bunun üzerine köyün ağası çobanı yanına çağırarak başlık parasını vereceğini söyler, ancak çoban ağanın koyunlarını bir yıl içinde Haymana'ya götürüp iyice besledikten sonra geri getirecektir. Çoban bu şartı kabul eder ve gider. Süre bitmiş ancak çoban dönememiştir.Bunun üzerine çobanın nişanlısı bu türküyü yakar”(http://www.forumdas.net/forum/konu/bolunun-yoresel-halk-oyunlari.105721/).

Edindiğim bu bilgiler sonucunda çalışmamı bitirmiş oldum.Bana yardımcı olan herkese teşekkür ederek ve çalışma metninin bir kopyasını onlara yollayacağım sözünü vererek Bolu'dan ayrıldım.

TARTIŞMA

Alanda elde ettiğim bilgilere göre kostümler günümüzde geçmişte olduğu kadar kalın ve ağır değildi.Örneğin;artık iç göynek ve üç etek omuzlardan giyilmek yerine cırt cırtlı bir kemer yardımıyla belden bağlanıyor.Kostümler artık daha hafif ve daha ince kumaşlar dikiliyor.Yün çorap yerine normal siyah çorap tercih ediliyor.Kıyafetlerin bu hali alması oyuncuların yükünü hafifletmek için iyi bir girişim olsa da bu modernleşme çabasının gelenekselliği bozduğunu düşünmekteyim.

Aynı problemle maalesef halk oyunları kısmında da karşılaştım.Halk oyunları günümüzde her ne kadar sahne sanatı alanı içine girse de onun temeldeki amacı gelenekseli yansıtması,bize bizi anlatmasıdır.Halk oyunları geçmişte daha yöresel çalgılar ve o kişinin söylediği türküler eşliğinde oynanırdı.Artık bu kişinin yerini teypler almıştır.Oyunlarda da daha yöresel figürler hakimdi ve insanlar koreografi olmaksızın içlerinden geldikleri gibi oynamaktaydı.Ancak günümüzde halk oyunlarının sahne sanatı olma gibi bir sorunsalı vardır.Sahne sanatı dendiği zaman akla modern dans ve balede kullanılan koreografi kavramı gelmektedir ve maalesef artık halk oyunlarında da bu kavramı kullanma hatasına düşmekteyiz.

Haluk Öyküm Lumali ‘Türk Halk Danslarında Modernleşme Çabası’ isimli makalesinde bu sorunu şu şekilde ele almıştır:

“Koreografi;özellikle modern dans ve aynı zamanda klasik bale terimidir.Yaşanmamış,olmayan ama olma olabilecek ve yaşanabilecek bir olayı,duyguyu,yaratılacak figürler ve bireysel yaratılan müzikler yani bestelerle sahneye koymaya koreografi (...) denir.Kısacası koreografi yaratım (...) demektir.Halk danslarında ise yaratım ögesi yoktur,olamaz da.Bu halk danslarının doğasına aykırıdır.Halk dansları hem anlatım,hem de figürler bakımından bellidir ve sahnede de bu figürler kullanılmalı(ekleme-çıkartma ya da değiştirme yapılmamalı),bu duygular aktarılmalıdır.”(akt:https://www.academia.edu/1164789/T%C3%BCrk_Halk_Danslar%C4%B1nda_Modernle%C5%9Fme_%C3%87abalar%C4%B1)

Lumali'nin dediği gibi halk dansları geleneği yansıtan,insanların yaşadığı olayları bu olaylar sonucu hissettiklerini açığa çıkarttıkları bir daldır.Modernleşme çabaları artık geleneği,gele- nekseli yansıtmayı engellemektedir.Yine Lumali'den bir alıntı yaparak çalışmamı sonlandırmak istiyorum:“Zenginliğiyle tüm dünyanın hayranlıkla izlediği halk kültürümüzü kendi ellerimizle biz yok ediyoruz”(akt:https://www.academia.edu/1164789/T%C3%BCrk_Halk_Danslar%C4%B1nda_Modernle%C5%9Fme_%C3%87abalar%C4%B1).

KAYNAKÇA

Örnek,Sedat Veyis (2014) *Türk Halk Bilimi*,Bilge Su Yayıncılık,Ankara.

İnternet Kaynakları

MEGEP (Halk Oyunları),(<http://www.kulturelbellek.com/halk-oyunlarinin-tanimi-ve-tarihcesi/>)adresinden 18.12.2015 tarihinde edinilmiştir.

Haluk Öyküm Lumali'nin Makalesi (https://www.academia.edu/1164789/T%C3%BCrk_Halk_Danslar_%C4%B1nda_Modernle_%C5%9Fme_%C3%87abalar%C4%B1) adresinden 18.12.2015 tarihinde edinilmiştir.